

LT

LT

LT

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 15.4.2008
KOM(2008) 192 galutinis

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Dujų ir elektros energijos vidaus rinkos kūrimo pažanga

[SEK(2008) 460]

KOMISIJOS ATASKAITA TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Dujų ir elektros energijos vidaus rinkos kūrimo pažanga

A. BENDROSIOS APLINKYBĖS

Energijos svarba Europos ekonomikos augimui ir konkurencingumui nuolatos didėja. Patikimas energijos tiekimas priimtina kaina (pramonės ir buitiniams vartotojams) tebėra svarbus socialinės ir ekonominės plėtros veiksnys. Jei norime išspręsti visas tris Europos energetikos problemas – užtikrinti energijos tiekimo konkurencingumą, tvarumą ir saugumą, – turime sukurti deramai veikiančią energijos vidaus rinką.

Paskutinis konkurencingos energijos rinkos kūrimo etapas buvo baigtas 2007 m. liepos 1 d., kai buvo visiškai atvertos nacionalinės mažmeninės rinkos. Teisiniu požiūriu dabar visi Europos vartotojai gali patys pasirinkti energijos tiekėją ir naudotis konkurencijos teikiamais privalumais.

Tačiau ši ataskaita rodo, kad iš tikrųjų rinka dar nėra visiškai integruota: ekonominiu požiūriu ES valstybėse (išskyrus kelias) elektros energijos ir dujų rinkos išlieka nacionalinės, o konkurencija jose yra nedidelė.

Šioje ataskaitoje pabrėžiama, kad problemos, nurodytos Komisijos 2006–2007 m. pažangos ataskaitoje ir Europos elektros energijos ir dujų rinkų sektoriaus tyrimo ataskaitoje, iš esmės taip ir neišspręstos. Ne visas problemas galima išspręsti taikant jau galiojančius teisės aktus, todėl reikia tobulinti teisinės priemonės.

B. PAGRINDINIŲ SEKTORIŲ PADĖTIES RAIDA IR NEIŠSPRĘSTOS PROBLEMOS

1. Teisės aktų įgyvendinimas

Visos valstybės narės¹ spėjo iki nustatyto termino – 2007 m. liepos 1 d. – visiškai atverti dujų ir elektros energijos rinkas². Tačiau atvertuose rinkos segmentuose buvo reguliuojamos energijos tiekimo galutiniams vartotojams kainos, todėl atsirado kliūčių nevaržomai ir sąžiningai konkurencijai.

Elektros energijos ir Dujų direktyvose³ nustatytus teisinius reikalavimus valstybės narės turėjo įgyvendinti iki 2004 m. liepos mėn. Praėjo daugiau kaip treji metai, o kai kurios valstybės narės dar deramai neįvykdė šių reikalavimų, visų pirma, reikalavimų, susijusių su rinkos liberalizavimui svarbiomis sritimis, t. y. rinkos reguliavimo priežiūra, veiklos rūšių atskyrimu, tiekimo tarifų reguliavimu ir pranešimu apie įpareigojimus teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas.

Tinklo operatorių atitikties stebėseną teisės aktais priskirta reguliavimo institucijų kompetencijai. Atskirose valstybėse vykdomą stebėseną daugiausiai koordinuoja ir taip

¹ Išskyrus valstybes nares, kurioms taikoma leidžianti nukrypti nuostata.

² Techninio priedo I skyrius.

³ Techninio priedo I skyrius.

vienodą atitikties priežiūrą užtikrina ERGEG⁴. 2007 m. ERGEG patikrino⁵, kaip įgyvendinami elektros energijos⁶ ir dujų⁷ reglamentai. Atlikus šį patikrinimą, nustatyta, kad netinkamai įgyvendinami skaidrumo ir pirminių pajėgumų paskirstymo reikalavimai, kurie itin svarbūs likvidžių rinkų kūrimui. Apie 15 % Europos dujų perdavimo sistemos operatorių nevykdo dujų sektoriaus skaidrumo reikalavimų. Maždaug trečdalis perdavimo sistemos operatorių neskelbia duomenų apie panaudotus pajėgumus, pajėgumų naudojimo normas ir teisės aktais numatytos turimų pajėgumų prognozės. Be to, trečdalis perdavimo sistemos operatorių, taikančių „mažiau kaip trijų tiekėjų“ taisyklę⁸, neskelbia reikiamų suvestinių duomenų, o beveik 85 % perdavimo sistemos operatorių taiko išimties taisyklę be būtino reguliavimo institucijų leidimo.

Reikia pažymėti ir tai, kad perduodama informacija apie rinkos rodiklius (tokios informacijos perdavimas priskirtas valstybių narių kompetencijai) yra dažniausiai neišsami. Pavyzdžiui, tik 30 % nacionalinių reguliavimo institucijų gali pateikti duomenis apie tiekėjo pakeitimą įmonių grupėms, MVĮ ir namų ūkiams.

2. Rinkos integracija

Kainų skirtumai, regioninės monopolijos ir dažna valstybes nares jungiančių tarpvalstybinių tinklų perkrova rodo, kad rinka dar nėra pakankamai integruota.

Gerai integruotoje rinkoje konkurencija užtikrina panašų kainų lygį kaimyninėse valstybėse narėse arba regionuose. Vidurio ir Šiaurės Vakarų Europoje elektros energijos kainos ES pramonės vartotojams ima vienodėti, tačiau kai kuriais atvejais vis dar skiriasi beveik 100 %⁹. Dėl efektyvesnio infrastruktūros naudojimo šiek tiek padidėjo elektros energijos kainų koreliacija, ypač tarp Šiaurės Europos rinkos ir regiono, kurį sudaro Nyderlandai, Belgija, Austrija, Prancūzija ir Vokietija.

Tarpvalstybinė prekyba – svarbus veiksnys, lemiantis konkurencinį spaudimą mažinti kainas. Kadangi tokia prekyba neįmanoma be pakankamo tinklų pajėgumo, būtina pašalinti nuolatinius dujų ir elektros energijos infrastruktūros veikimo trūkumus. Penkiose valstybėse narėse elektros energijos tinklų sujungimo pajėgumas, palyginti su esamais pajėgumais, yra mažesnis kaip 10 %. Kitose 10 valstybių narių jis yra 10–30 %. Siekiant Europos lygmeniu užtikrinti didesnę tinklų pajėgumą, būtina koordinuoti investicijų planavimą ir analizuoti rinkos paklausą. Šiuo atžvilgiu, be jokios abejonės, yra naudingos savanoriškos priemonės (pavyzdžiui, koordinuoti dujų paklausos Pirėnų pusiasalyje tyrimai ir investicijų į dujų transportavimo ir laikymo infrastruktūrą Pietryčių dujų regione analizė), kurios įgyvendinamos pagal Komisijos skatinamą ir ERGEG¹⁰ koordinuojamą regioninę iniciatyvą. Tačiau savanoriškos priemonės negali tinkamai garantuoti deramo saugumo lygio, kuris būtinas rinkos paklausai tenkinti.

⁴ 2003 m. lapkričio 11 d. Komisijos sprendimu 2003/796/EB įsteigta Europos elektros energijos ir dujų reguliavimo grupė (angl. *European Regulators Group for Electricity and Gas*, ERGEG).

⁵ Rezultatai pateikti svetainėje www.ergeg.org.

⁶ Reglamentas (EB) Nr. 1228/2003.

⁷ Reglamentas (EB) Nr. 1775/2005.

⁸ Taisyklė, pagal kurią perdavimo sistemos operatoriai gali riboti duomenų skelbimą, jei atitinkamame tinklo taške veikia mažiau kaip trys tiekėjai; žr. Reglamento (EB) Nr. 1775/2005 6 straipsnio 3 dalį.

⁹ Techninio priedo 5 skyrius.

¹⁰ www.ergeg.org

Tai, kad tinklo operatoriai nėra visiškai savarankiški, ir toliau sudaro kliūtis deramoms investicijoms. Patirtis rodo, kad tais atvejais, kai istoriniai valstybių operatoriai turi jų rinkose veikiančių transportavimo tinklų akcijų, jų suinteresuotumas riboti konkurenciją nacionalinėje rinkoje dažnai kliūdo pakankamai išplėsti tarpvalstybinio tinklo dalies, kuria dujos perduodamos į kitą valstybę, pajėgumus. Tyrimų duomenimis, deramas atskyrimas ir investicijos yra susiję. Perdavimo sistemos operatoriai su atskirta nuosavybe pakartotinai investavo į tinklų sujungimo pajėgumus maždaug dvigubai daugiau perkrovos valdymo pajamų nei vertikaliosios integracijos perdavimo sistemos operatoriai, o investicijos per 3–4 metus nuo nuosavybės atskyrimo bent padvigubėjo.

Tačiau reikia pripažinti, kad investicijoms įtaką daro ir kiti veiksniai, ypač tarifų reguliavimas. Reguliavimo institucijos investuotojams turėtų sudaryti palankias sąlygas, t. y. taikyti stabilią reguliavimo sistemą ir sąžiningas investicijų ir rinkos integracijos skatinimo priemones, kurios, be kitų dalykų, padėtų sumažinti tarifus. Skatinimo priemonės dar nėra pakankamai reguliuojamos.

Valstybių narių teisinių sistemų skirtumai ir toliau kliūdo rinkos integracijai. Pavyzdžiui, nacionalinių teisės aktų skirtumai sukliudė Šiaurės Vakarų dujų regione¹¹ įdiegti koordinuotą bandomąją dujų tiekimo pajėgumų pardavimo aukcione sistemą. Kad būtų pašalintos šios kliūtys, valstybės narės turi teikti daugiau pagalbos.

Visą tinkamos infrastruktūros naudą pajusime tik tuomet, jei rinkos dalyviams pajėgumai bus suteikiami laikantis prekybai palankaus nediskriminavimo principo. Ypač reikia užtikrinti, kad dėl skirtingo tarpvalstybinių paslaugų ir vidinio perdavimo reglamentavimo nebūtų diskriminuojami vartotojai ir kad toks skirtingas reglamentavimas nepažeistų galiojančių arba pasiūlytų teisės aktų. Kartu reikia užtikrinti kuo lankstesnes pajėgumų sistemas – šiam tikslui pasiekti geriausiai tinka atsieta dujų pristatymo į dujotiekį ir paėmimo iš jo sistema.

Regionuose padaryta pažanga

Parengti dvišaliai ir daugiašaliai projektai tarpvalstybinei integracijai gerinti: ERGEG koordinuojamos regioninės iniciatyvos, Šiaurės Vakarų Europos penkiašaliais forumais ir Pirėnų pusiasalio šalių MIBEL bei MIGAS iniciatyvomis grindžiamas vyriausybės bendradarbiavimas. Įgyvendinant Energijos bendrijos iniciatyvą, kitaip nei kitas iniciatyvas, regioninis bendradarbiavimas skatinamas remiantis teisiškai privalomu pagrindu.

Šie projektai labai padeda ieškoti geriausių sprendimų. Pavyzdžiui, ERGEG regioninėmis iniciatyvomis siekiama užtikrinti koordinuotą tarpvalstybinį pajėgumų skirstymą Šiaurės Vakarų Europos dujų rinkose, koordinuotą paklausos analizę ir investicijų planavimą Pirėnų pusiasalio ir Pietryčių Europos¹² dujų rinkose, taip pat koordinuotą reguliavimą, kurio tikslas – užtikrinti vienodą reguliavimo sprendimų priėmimo tvarką valstybėse ir didesnę skaidrumą. 2006 m. Prancūzijoje, Belgijoje ir Nyderlanduose įgyvendintas trišalis elektros energijos rinkų susiejimo projektas: įdiegta pajėgumų skirstymo sistema, kuri garantuoja, kad energija būtų tinkamai paskirstyta, atsižvelgiant į neatidėliotino atsiskaitymo kainas. Šis projektas padėjo užtikrinti gerokai efektyvesnę minėtame regione pagamintos energijos paskirstymą. Penkiašalis elektros energijos klausimų forumas susitarė sukurti visam regionui bendrą tarpvalstybinių pajėgumų skirstymo sistemą. Neseniai pradėtos rengti dujų sektoriui skirtos

¹¹ Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Belgija, Prancūzija, Airija, Vokietija, Danija, Švedija, Šiaurės Airija, Norvegija (stebėtoja).

¹² Austrija, Čekija, Graikija, Vengrija, Italija, Lenkija, Slovakija ir Slovėnija.

priemonės – jos greičiausiai bus skirtos teisinėms kliūtims ir tiekimo saugumo klausimams. 2007 m. lapkričio mėn. Airijos Respublika ir Šiaurės Airija pradėjo kurti bendrą didmeninę elektros energijos rinką. Planuojama imtis tolesnių priemonių dujų rinkoje.

Laikantis regioninio požiūrio, galima atsižvelgti į skirtingus rinkos raidos lygmenis, o bendras tikslas yra sukurti bendrą rinką.

3. Koncentravimas ir konsolidavimas

Nacionalinės rinkos struktūros tebėra labai koncentruotos. Be to, istoriniai operatoriai kontroliuoja pagrindinę infrastruktūrą ir taip dar labiau didina savo įtaką rinkoje.

Valstybėse narėse, apie kurias turima duomenų, nuo 2005 m. iki 2007 m. vidurio nepriklausomų tiekėjų skaičius elektros energijos rinkoje padidėjo 40 %. Dujų rinkoje tokių tiekėjų padaugėjo tik ketvirtadalyje valstybių narių, tačiau Prancūzijoje, Italijoje, Lenkijoje ir Nyderlanduose jų skaičius padidėjo 50 % arba daugiau (Prancūzijoje – nuo 10 iki 15 tiekėjų, Lenkijoje – nuo 0 iki 75 tiekėjų, Nyderlanduose – nuo 8 iki 20 tiekėjų, o Italijoje – nuo 123 iki 182 (2006 m.) tiekėjų). Septynios iš dvidešimt vienos valstybės narės savo rinkose neturi nė vieno nepriklausomo dujų tiekėjo. Apie tokią pačią padėtį elektros energijos rinkoje pranešė tik Kipras, tačiau duomenų apie elektros energiją nepateikė 15 valstybių narių.

Mažmeninės rinkos dar nėra gerai išplėtos daugiausiai dėl to, kad nauji rinkos dalyviai turi ribotą prieigą prie dujų išteklių. Net geriausiai išplėtotoje Jungtinės Karalystės rinkoje dominuojančią padėtį turi dujų gamintojai. Naujų gamintojų atėjimas į dujų tiekimo sektorių tebėra labai svarbus konkurencijai ir tiekimo saugumui. Šiuo atžvilgiu svarbus vaidmuo tenka suskystintoms gamtinėms dujoms.

Ir taip itin koncentruotose nacionalinėse rinkose konsolidavimo ir koncentravimo tendencija dar stiprėja. Tačiau, jei po įmonių susijungimo ir įsigijimo atsiradę rinkos dalyviai veikia konkurencingai, ši tendencija nebūtinai žalinga konkurencijai. Tais atvejais, kai konkurencingai veiklai palankių sąlygų negali sukurti rinkos struktūros, tai padaryti turėtų vyriausybės, nacionalinės reguliavimo institucijos ir konkurencijos institucijos. Pavyzdžiui, gali būti parengtos tinklo pajėgumų arba dujų pardavimo kitiems rinkos dalyviams programos ir nustatyti griežti skaidrumo reikalavimai.

4. Kainų tendencijos

Liberalizavus elektros energijos rinką, 1998–2004 m. ES-15 valstybių narių vartotojai sutaupė iš viso apie 60 mlrd. EUR. Vėliau pakilus kainoms, šios sutaupytos lėšos šiek tiek sumažėjo. ES-27 valstybėse narėse dujų kainos didėjo kartu su naftos kainomis. 2005–2006 m. pramonės vartotojams kainos išaugo vidutiniškai 35 %, o 2007 m. – dar 12 %. 2005–2007 m. panašiai kainos išaugo ir buitiniams vartotojams, tačiau labiausiai jos pakilo 2007 m.¹³

Tokių kainų augimą lėmė kelios priežastys. Konkurencija rinkoje vis dar nedidelė, todėl kainoms daromas atitinkamai mažas konkurencinis spaudimas. Be to, kainos atspindi bendrąsias tendencijas, visų pirma naftos kainų augimą (2005–2007 m. jos išaugo daugiau kaip 50 %). Kadangi dujų ir naftos kainos yra susijusios, o dujos vis daugiau naudojamos elektros energijai gaminti, naftos kainų kitimas veikia ir dujų, ir elektros energijos kainas.

Tačiau yra požymių, kad tinklo operatorių savarankiškumas palankiai veikia kainas, nes dėl jo didėja tinklų efektyvumas, gerėja trečiųjų šalių galimybės naudotis tinklais ir didėja pasitikėjimas rinką. Po rinkos atvėrimo 1998 m. valstybėse narėse, kurių perdavimo sistemos operatorių nuosavybė yra atskirta, kainos kilo mažiau nei valstybės narėse, kurių perdavimo sistemos operatoriai buvo ir tebėra susieti su tiekėjais.

¹³ Kiekvienų metų sausio 1 d. Eurostato duomenys.

5. Tinklo operatorių savarankiškumas

Dar ne visose valstybėse narėse tinkamai atskirtos tinklo operatorių funkcijos.¹⁴ Tinklo operatorių funkcijos neatskirtos ir elektros energijos, ir dujų sektoriuose. Taip pat neatskirtos perdavimo ir paskirstymo sistemų operatorių funkcijos. Kai kurios valstybės narės atskyrė funkcijas labiau nei šiuo metu reikalaujama. Elektros energijos sektoriuje tinklo operatoriai su atskirta nuosavybe veikia maždaug pusėje valstybių narių, o dujų sektoriuje – septyniose valstybėse narėse.¹⁵

Paskirstymo sektoriuje valstybės narės dažnai taiko leidžiančias nukrypti nuostatas: pusė valstybių narių leidžia elektros energijos ir dujų sektoriuje veikiantiems paskirstymo sistemos operatoriams, kurie turi mažiau kaip 100 000 vartotojų, nesilaikyti teisinio atskyrimo reikalavimų.¹⁶

Tai, kad tinklo operatoriai nėra pakankamai savarankiški, rodo nepakankamos investicijos į tinklo pajėgumus ir ypač per maži tarpvalstybiniai pajėgumai. Šiai problemai išspręsti teisinio atskyrimo nepakako.

6. Efektyvus reguliavimo institucijų darbas

Nors Elektros energijos ir Dujų direktyvose nustatyta, kad reguliavimo institucijos turi turėti tam tikrus būtiniausius įgaliojimus, nacionalinių reguliavimo institucijų įgaliojimai dar nesuvienodinti. Kai kuriose valstybėse narėse šie įgaliojimai paskirstyti tarp nacionalinio ir regioninio lygmens reguliavimo institucijų, įskaitant konkurencijos instituciją ir (arba) kompetentingą ministeriją. Visa tai tik didina reguliavimo nenuoseklumą. Beveik nė viena valstybė narė nevykdo didmeninių ir mažmeninių rinkų reguliavimo priežiūros.

Nacionaliniuose teisės aktuose numatytos sankcijos už Europos teisės aktų nesilaikymą dažnai yra nepakankamos arba neveiksmingos. Be to, ERGEG galiojančių teisės aktų vykdymo stebėsenos ataskaitose pabrėžiama, kad reguliavimo institucijos nepakankamai naudojami turimais įgaliojimais, kad skatintų laikytis teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Pavyzdžiui, 14-ajame Madrido forume pateiktoje ERGEG ataskaitoje minimas tik vienas atvejis, kai reguliavimo institucija pasinaudojo savo įgaliojimais, kad skirtų sankcijas teisinių reikalavimų neįvykdžiusiam perdavimo sistemos operatoriumi.

Atsižvelgiant į rinkos integracijos mastą, reguliavimo sprendimų priėmimą būtina suvienodinti visose šalyse. ERGEG ir Europos elektros energijos ir dujų sektorių reguliavimo forumai (Florencijos ir Madrido forumai), kuriuose svarstomi konkretūs problemų sprendimo būdai ir visuotiniu sutarimu rengiami geriausi veiklos metodai, be jokios abejonės prisideda prie tokio vienodinimo. Tačiau reguliavimo trūkumai ir toliau trukdo koordinuoti sprendimų priėmimą pavienėse valstybėse, o ERGEG taikomas savanoriško bendradarbiavimo modelis šios problemos išspręsti negali.

¹⁴ Pavyzdžiui, perdavimo sistemos operatoriai per ERGEG surengtas viešas konsultacijas dėl funkcijų atskyrimo gairių pažymėjo, kad tinklo valdytojai turėtų dalyvauti valdant integruotąsias įmones ir net būti skatinami, atsižvelgiant į sėkmingą integruotosios įmonės veiklą. Žr. pastabas svetainės www.ergreg.org skyrelyje „Public Consultations – Energy – GGP Functional Unbundling“.

¹⁵ Techninio priedo 7 skyrius.

¹⁶ Techninio priedo 7 skyrius.

7. Vartotojai

Vartotojų teisė rinktis tiekėją

Labai daug vartotojų keičia elektros energijos tiekėją Pirėnų pusiasalio šalyse, Čekijoje ir Šiaurės Europos šalyse, o Vokietijoje, Austrijoje ir Liuksemburge tiekėją pakeitusių vartotojų skaičius viršija vidurkį – dažniausiai šiose šalyse tiekėją keičia stambūs pramonės vartotojai. Daugelyje kitų šalių tiekėją per metus keičia apie 1 % arba mažiau buitinių vartotojų. Panaši padėtis yra ir dujų sektoriuje, išskyrus Italiją, kur šis rodiklis viršija 1 %. Nors tiekėją keičia vis daugiau stambių vartotojų, dauguma mažų įmonių ir buitinių vartotojų vis dar neturi daug galimybių pasinaudoti savo pasirinkimo teise.

Tiekėjo keitimo lygis – ne vienintelis konkurencijos veikimo mažmeninėse rinkose rodiklis. Dažnai konkuruojančių pasiūlymų tiesiog nėra arba jie yra per daug panašūs, kad vartotojas tikrai turėtų iš ko rinktis. Valstybės narės ir nacionalinės reguliavimo institucijos turi užtikrinti, kad būtų taikomos skaidrios ir paprastos tiekėjo keitimo procedūros, kurios suteiktų vartotojams būtiną pasitikėjimą. Be to, konkurenciją mažmeninėje rinkoje iškreipia reguliuojami tiekimo tarifai.

Paslaugų kokybė

Rinkos liberalizavimu paprastai siekiama pagerinti vartotojų padėtį. Galimybė rinktis tiekėją ir dėl to atsirandantis konkurencinis spaudimas lemia geresnę paslaugų pasiūlos ir vartotojo poreikių santykį. Dujų ir Elektros energijos direktyvose aiškiai nustatyta, kad svarbiausia apginti vartotojų teises. Atlikus rinkos tyrimus nustatyta, kad apskritai vartotojai yra patenkinti elektros energijos ir dujų tiekimo paslaugų kokybe.¹⁷ Nuogaštavimai, kad atsiradus konkurencijai pablogės paslaugų kokybė arba sutriks universaliųjų paslaugų teikimas, nepasitvirtino.

Kad liberalizavimas duotų naudos, būtina sudaryti sąlygas naudotis energijos ištekliais. Tyrimai¹⁸ rodo, kad didesnė Europos galutinių vartotojų dalis turi geras sąlygas naudotis elektros energija ir dujomis: vidutiniškai 93 % ES-27 vartotojų elektros energijos, kuri negali būti pakeista kitos rūšies energija, sektoriuje ir 72 % – dujų, kurios dažnai gali būti pakeistos kitais energijos šaltiniais, sektoriuje. Vidutiniškai du trečdaliai (66 %) ES piliečių mano, kad elektros energijos paslaugų kainos yra priimtinos. Tą patį apie dujų kainas mano maždaug tiek pat europiečių. Nė viename iš dviejų sektorių nenustatyta didelių skirtumų – nei pagal socialines demografines kategorijas, nei pagal ES-15 ir ES-27 rezultatus.¹⁹

Kainų reguliavimas

Atvertos energijos rinkos ir kartu vykdomas energijos kainų reguliavimas – gana įprastas reiškinys ES valstybėse narėse. Tai būdinga trečdaliui dujų rinkų (bent viename rinkos segmente) ir daugiau kaip pusei elektros energijos rinkų. Dauguma tokių valstybių narių

¹⁷ „Eurobarometras“, „Bendrojo intereso paslaugų kainos ir kokybė“, 2005 m. rugsėjo mėn. 2007 m. vartotojų patenkinimo tyrimas – svetainė

http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/serv_gen/cons_satisf/consumer_service_finrep_en.pdf.

¹⁸ „Eurobarometras“, „Bendrojo intereso paslaugos“, 1.4-1.5 skyriai, 2007 m. liepos mėn.

¹⁹ „Eurobarometras“, „Bendrojo intereso paslaugos“, 3,1 skyrius, 2007 m. liepos mėn.

kainas reguliuoja ne tik smulkiems vartotojams – kainos gali būti reguliuojamos visoms vartotojų grupėms.²⁰

Neigiamas energijos kainų reguliavimo poveikis tebekelia daug problemų. Toks kainų reguliavimas iškreipia konkurenciją ir mažina didmeninių rinkų likvidumą. Ilgainiui dėl kainų reguliavimo investuotojams sudaromas neteisingas išpūdis apie kainas, o tai daro neigiamą įtaką naujos infrastruktūros kūrimui. Reguluojant kainas alternatyviems tiekėjams kliudoma patekti į rinką ir taip keliama tiesioginė grėsmė tiekimo saugumui, nes nustatomos tokios kainos, kad nauji rinkos dalyviai negalėtų teikti paslaugų išlaidas padengiančiomis kainomis. Pavyzdžiui, dėl energijos kainų reguliavimo Prancūzijos elektros energijos birža negalėjo Prancūzijos rinkai nustatyti bazinės rinkos kainos. Vartotojų apsauga neturėtų būti užtikrinama konkurencijos reguliavimo priemonėmis – šiam tikslui reikėtų naudoti kitokias priemones.

C. TIEKIMO SAUGUMAS

Remiantis vasaros ir žiemos prognozės ataskaitomis, kurias 2007 m. parengė Europos elektros energijos perdavimo sistemos operatorių (angl. *Electricity Transmission System Operators*, ETSO) asociacija ir Europos dujų perdavimo sistemos operatorių asociacija (angl. *Gas Infrastructure Europe*, GIE), galima teigti, kad vidutinės trukmės laikotarpiu elektros energijos tiekimo sutrikimas neprognozuojamas. Šiose ataskaitose glaustai išdėstytos nacionaliniu ir regionų lygmeniu parengtos elektros energijos pasiūlos ir paklausos pusiausvyros prognozės, kuriose elektros energijos gamybos pajėgumas apskaičiuotas atsižvelgiant į didžiausią paklausą. Ataskaitose vertinamas sujungtų sistemų bendras tinkamumas. Tačiau susidarius sudėtingoms sąlygoms (pavyzdžiui, labai nukritus arba pakilus temperatūrai, sutrikus dujų tiekimui), elektros energijos sistemos perkraunamos, ypač jei kaimyninės šalys tuo metu taip pat susiduria su sunkumais.

Taigi pakankamų transportavimo pajėgumų užtikrinimas yra labai svarbus ne tik konkurencijos skatinimui, bet ir tiekimo saugumui užtikrinti. Europos Sąjunga importuoja vis daugiau dujų.²¹ Vietos dujų išteklių mažėja ir prognozuojama, kad ateityje dujų pasaulyje bus sunaudojama gerokai daugiau, todėl, jei norime būti mažiau priklausomi nuo trijų pagrindinių dujų tiekėjų – Rusijos, Norvegijos ir Alžyro, labai svarbu įvairinti dujų tiekimo šaltinius ir transportavimo maršrutus. Kadangi dujų kainos auga, vykdant šią įvairinimo veiklą vis svarbesnis vaidmuo tenka suskystintoms gamtinėms dujoms.

Elektros energijos ir dujų tinklai – efektyviai veikiančios Europos rinkos pagrindas. Dar liko kliūčių, trukdančių iki galo įgyvendinti jau nustatytus prioritetinius projektus. Europos svarbos projektams, kuriuos vėluojama įgyvendinti arba kuriuos įgyvendinant susidurta su sunkumais, paskirti koordinatoriai. Šie projektai: 1) Vokietijos, Lenkijos ir Lietuvos elektros energijos jungtis; 2) jungtys su jūriniais vėjo jėgainių parkais Šiaurės Europoje; 3) Prancūzijos ir Ispanijos elektros energijos tinklų sujungimas; 4) dujotiekis „Nabucco“.

Elektros energijos sektoriuje priklausomybė nuo importo yra mažesnė. Elektros energijai gaminti gali būti naudojami vietos ištekliai (taip pat ir atsinaujinantieji energijos šaltiniai) ir įvairus pasaulio rinkoje parduodamas iškastinis kuras (pavyzdžiui, anglis). Tačiau elektros energijos gamyba tampa vis daugiau priklausoma nuo dujų, kurios yra daugiausia importuojamos. Investuotojai į infrastruktūrą taip pat susiduria su naujais sunkumais. Elektros energijos sistemos tampa priklausomos nuo dujų infrastruktūros. Kad būtų galima investuoti į

²⁰ ERGEG, „Padėties galutiniams vartotojams taikomų kainų reguliavimo srityje apžvalga“ (angl. *Status review on end-user price regulation*), 2007 6 14 (Nuorodos Nr.: E07-CPR-08-04), www.ergge.org.

²¹ Techninio priedo 8 skyrius.

elektros energijos gamybą naudojant atsinaujinančiuosius šaltinius (pavyzdžiui, vėjo energiją), būtina didelio pajėgumo transportavimo infrastruktūra, kuri pritaikytą sistema išbalansuotam pajėgumų naudojimui.

Po šaltos 2005–2006 m. žiemos kai kurios šalys nusprendė kaupti dujų atsargas ir kuo daugiau naudoti importavimo pajėgumus. Pavyzdžiui, Italija ėmė taikyti sutartis „tiek arba mokėk“, pagal kurias tiekėjai gali atsisakyti transportavimo pajėgumų, kad padidintų fizinių pajėgumų naudojimą. 2006 m. pabaigoje ir 2007 m. atsirado nedidelis dujų atsargų perteklius, todėl buvo galima padidinti prekybą dujomis, o tai šiek tiek padidino prekybos dujomis centrų likvidumą. Bus matyti, ar ateityje tai taps pagrindu teigiamiems ir dinamiškiems rinkos pokyčiams.

Strateginis ES energetikos santykių su trečiosiomis šalimis (visų pirma, šalimis tiekėjomis) aspektas – ne vienintelis dalykas, kuriam ES ir toliau turės skirti dėmesį. Ji dar turės sukurti tokią rinkos struktūrą, kad tiekėjai ir investuotojai galėtų naudotis atvertos rinkos ir nevaržomo energijos tiekimo privalumais. Todėl Komisija, vyriausybės, reguliavimo institucijos ir tinklo operatoriai turės imtis atitinkamų priemonių. Svarbus veiksnys yra pavėluotas leidimų išdavimas investicijoms. Toks vėlavimas kelia didelį pavojų tiekimo saugumui ir vidaus rinkos kūrimui.

D. IŠVADOS

Nors ir padaryta tam tikra pažanga (pavyzdžiui, patobulintas tarpvalstybinis koordinavimas regionų lygmeniu), bendrai įvertinus elektros energijos ir gamtinių dujų vidaus rinkos kūrimo pažangą nustatyta, kad tinkamo rinkos veikimo kliūčių vis dar yra.

Svarbus šias kliūtis lemiantis veiksnys – netinkamas ES teisės aktų įgyvendinimas. Komisija, valstybės narės, reguliavimo institucijos ir įmonės turi kartu imtis veiksmų padėčiai pagerinti:

- Nacionalinėms reguliavimo institucijoms turi būti suteikti platesni įgaliojimai, kurie padėtų joms užtikrinti, kad suinteresuotosios šalys tinkamai įgyvendintų teisės aktus.
- Reguliavimo institucijos turi savo iniciatyva skatinti laikytis teisinių reikalavimų. Jei norime pašalinti konkrečias tarpvalstybinės prekybos kliūtis, valstybėse būtina suvienodinti geriausias reguliavimo modelius. Šiuo atveju padėtų ERGEG koordinuojamos regioninės iniciatyvos ir kiti panašūs vyriausybinių lygmens projektai.
- Įmonės turi griežtai laikytis teisinių reikalavimų. ES teisės aktų įgyvendinimas nėra derybų objektas.
- Energijos kainų reguliavimas tebėra didelė problema.

Visos pagrindinės įvairių sektorių problemos turi du požymius: pirma, jos labai trukdo kurti efektyvią elektros energijos ir dujų vidaus rinką, o antra, jų negalima išspręsti remiantis dabar galiojančiais teisės aktais. Todėl Komisija šiuos trūkumus aptarė teisė aktų pakete, kuris pateiktas 2007 m. rugsėjo 19 d.